

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק ברצבי

פרשה ארץ ישראלית / יגש

המזבח בתל באר שבע ומשמעותו

מאת: טליה זיסקין

גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם. אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרֵימָה, וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם-עִלָּה; וַיֹּסֶף יִשְׂרָאֵל יְדוֹ עַל-עֵינָיָךְ. (בראשית מו, א-ד). באר שבע בכלל והמזבח בפרט מייצגים אצל האבות מקום חיובי של חיבור עם א-לוהים ושל התגלות.

מאות שנים אחרי ימיהם של יצחק ויעקב, בתקופת בית ראשון, פעל מזבח זה בבאר שבע. בשונה מימי האבות שבהם פעילות המזבחות ברחבי הארץ הייתה מותרת, בימי המקדש אסור היה לזבוח מחוץ למקדש, ובכל זאת, בימיהם של רוב מלכי יהודה המשיכו להקטיר ולזבח באתרים שונים ברחבי הארץ. בעיה נוספת במזבח זה היא בהיותו בנוי מאבני גזית, שלא על פי ציווי התורה לבנות מאדמה או מאבן בלתי מסותתת.

מזבח זה התגלה מפורק, וחלק גדול מאבניו שולב במבנה בית המחסנים שנבנה במאה ה-8 לפני הספירה. על אחת מאבני המזבח נחקקה דמות נחש, ונמצאו גם צלמיות של אלות מצריות ושל השור אפיס המקודש למצרים. ההשערה היא שמזבח זה שימש לעבודה זרה, פורק ברפורמה של חזקיהו במאה ה-8 לפני הספירה ואבניו שולבו במבנה חדש. הנחש על אחת מאבני המזבח מזכיר גם את כיתות נחש הנחשת שהיה במסגרת רפורמה זו. **וְהָאֵלֹהִים וְכַתֵּת נַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עָד הַיָּמִים הָהֵם הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשֶׁתָן** (מלכים ב' יח, ד).

באשר לזיהוי באר שבע יש מחלוקת בין החוקרים, אך המיקום של עיר זו, הן בעבר והן כיום, סמוך לירידה משדרת ההר המרכזית לקראת ההליכה במדבר מאפשר להבין את מקומה ואת משמעותה כתחנה חשובה מבחינה חומרית ודתית בדרך דרומה, במעבר בין הארץ הנושבת לנגב ולסיני.

את באר שבע, הקרויה על שם באר שבע המקראית והמכונה כיום 'בירת הנגב', הקים השלטון העות'מאני בתחילת המאה העשרים. באר שבע מופיעה כמה פעמים בסיפורי האבות, ובפעם האחרונה מוזכרת בפרשתנו עם ירידתו של יעקב למצרים.

בגן הלאומי תל באר שבע, מזרחית לבאר שבע ומערבית לעיירה הבדואית תל שבע, נמצאים ממצאים ארכיאולוגיים מתקופת המקרא. ארגון אונסק"ו הכריז על תל באר שבע, תל חצור ותל מגידו כאתרי מורשת עולמית. ייחודם של התילים האלה בהיותם ערים מתקופת המקרא, ובהם כמה מאפיינים מרשימים: שערי עיר, ביצורים, בית מחסנים ומפעל מים גדול ומרשים לימי מצור.

בחפירות תל באר שבע נמצאו תשע שכבות ובהן שרידי מבנים מהמאה ה-12 לפני הספירה ועד המאה ה-7 לפני הספירה. ממצאים אלו מאוחרים במאות שנים לימי האבות, אך פותחים צוהר להבנת סיפורים מקראיים בכלל ולאחריהם הקשורים לבאר שבע המקראית בפרט. אחד הממצאים המוצב בכניסה הוא שחזור של מזבח ארבע קרניים הבנוי מאבני גזית שנמצא באתר. המזבח המקורי מוצג במוזאון ישראל.

מזבח מופיע בבאר שבע בסיפורי האבות. יצחק זוכה להתגלות א-לוהית בבאר שבע, ולאחר מכן בונה בה מזבח **וַיַּעַל מִשְׁם בָּאֵר שָׁבַע. וַיָּרָא אֱלֹהֵי ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא... וַיָּבֵן שָׁם מִזְבֵּחַ, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'** (בראשית כו, כג-כה). בקריאתו בשם ה' בבאר שבע, מתחבר יצחק למעשה אביו, **וַיִּטַּע אָשֶׁל בְּבָאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם** (בראשית כא, לג). משמעות הקריאה בשם ה' מוסברת בתלמוד כך: **אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא אלא ויקרא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל א-להי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם** (תלמוד בבלי סוטה, י ע"א-ב). אפשר להבין מכך שבאר שבע הייתה תחנת דרכים, שבה פרסמו את שמו של הקב"ה. יעקב בירידתו למצרים עצר גם הוא בבאר שבע, זבח זבחים לא-לוהי אביו יצחק וזכה להתגלות ולהבטחה מרגיעה בדרך למצרים **וַיֹּסֶעַ יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ, וַיָּבֵא בְּאֵרָה שָׁבַע; וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵא-לֹהֵי אָבִיו יִצְחָק. וַיֹּאמֶר אֶ-לֵהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב; וַיֹּאמֶר, הֲגַנִּי. וַיֹּאמֶר, אֲנֹכִי הָאֵל-אֶ-לֵהִי אָבִיךָ; אֵל-תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִמָה, כִּי-לֹגִי**

לעיון נוסף

- מייטליס יצחק, "חי דרך באר שבע" - למשמעותו של המזבח בתל שבע, על אתר, טו, עמ' 21-26.